

OVAN OCH UNDER LAGEN

(Kolumn ÅU 6.2.97)

Lars Hertzberg

En grupp människor står sammanträngda på en refuge mitt på gatan medan bilar susar förbi på båda sidorna. De riskerar livet hellre än de bryter förbudet att gå mot rött ljus. De är en sinnebild för medborgare under lagen.

En forskare söker en professur och hennes handlingar anländer några timmar för sent. Ansökningen förkastas. Förseningen skadar ingen, universitetet går däremot miste om en potentiell kandidat. (I västligare trakter är det poststämpeln som gäller, inte ankomsttiden.)

Den sista januari ska skattedeklarationerna vara inlämnade. Arbetsgivarna ska skicka ut sina intyg till löntagarna 15 januari, men det blir inte alltid av att göra det med detsamma, och sedan tar postverket över och ordnar kanske med ytterligare förseningar. Medborgarna kan inte välja när de deklarerar, de är tvungna att reservera någon av de sista dagarna i januari för deklarationen, annars blir det dryga straffskatter. Skattemyndigheterna tar inte för sin del itu med deklarationerna förrän någon gång fram på sommaren, så inlämningstiden kunde utan svårighet flyttas fram exempelvis till april (som i västligare trakter). Visserligen är det lätt att få uppskov på skriftlig anhållan, det behövs knappast ens någon motivering, men vad tjänar denna onödiga exercis över huvud taget till - annat än till att påminna medborgarna om, vem som bestämmer och vem som lyder?

*

Vi säger oss att vi är ett laglydigt folk, lagen är hård och sträng, men rättvis. Detta är givetvis en myt. Lagen är sträng för dem som finns under den, men mjuk och behaglig för dem som finns ovanför. I vårt land är lagen inte en rättsprincip utan ett maktmedel. Tänk t.ex. på skattemyndigheterna, på dem som klämmer åt oss med sina direktiv. Själv struntar de däremot i att följa språklagen, ger t.ex. ut vissa av sina instruktioner enbart på finska.

Språklagen är på det hela taget ett ypperligt exempel på en mjuk lag. En hög tjänsteman vid Finlands akademi vägrar tala svenska i en radiointervju (trots att han kan det), därför att det inte hör till hans tjänst att tala svenska. Väntar sig någon, att han ska få en tillrättavisning? (Och månne han också vägrar tala engelska inom tjänsten?)

Däremot har vår nya justitieombudsman tydligen inte förstått att språklagen är en mjuk lag, eftersom han kräver att den ska följas vid domstolarna.

*

Skillnaden mellan lagens ovansida och dess undersida är allra mest påtaglig i allt som gäller utlänningar. Ingen trampas hårdare av lagens hårda stövel än asylsökande och immigranter. På ingen punkt är våra myndigheter mera nonchalanta än när det gäller behandling av utlänningar. Man mäter med drygaste måttet för sig själv och med snålaste måttet för utlänningarna. Därför slänger man ut folk ur landet innan man ger dem tillfälle att överklaga sin avvisningsbeslut.

Lagen om hets mot folkgrupp är för sin del en så låg och simpel lag att t.o.m. en vanlig stadsfullmäktig i Åbo står över den.

*

Jag har ingen inblick i vad som skedde vid våra EMU-förhandlingar. Kanske förfor minister _Alho_ korrekt och kanske inte. Men utan att veta något i sakfrågan trodde jag inte ett ögonblick att justitiekansler _Jorma S. Aalto_ skulle ha något att anmärka mot hennes förfarande. Det är knappast tåkbart att en minister skulle bryta mot lagen. (Eller jo, ett ögonblick tvekade jag, det måste jag erkänna: det kunde ju tänkas att man trots allt skulle sätta åt en _kvinnlig_ minister.)

Jorma Reini gjorde däremot en felbedömning. Han hade väntat sig att en riksförlikningsman måste få trotsa polisen. Men hans försök att komma ur det hela genom att hota stoppa alla löneförhöjningar för poliskåren säger trots allt något om, hur en person med lång erfarenhet av vår offentliga förvaltning tänker sig att det fungerar.

*

Man behöver inte ha en offentlig ställning för att stå över lagen. Man kan också vara direktör för en av våra större (f.d.) banker. När _Pertti Voutilainen_ vid ett möte för KOP:s aktionärer sade att han hade fått utfästelser om att några investerare skulle lösa in aktier för så och så många miljarder mark, så var det inte hans avsikt att därmed ge vid handen att han hade skäl att tro att dessa investerare skulle lösa in aktier för så och så många miljarder mark. Detta har domstolen har slagit fast. Språkets ord har inte samma mening när de uttalas av en makthavare.

En annan domstol har ansett, att det hör till normal tjänsteutövning att tvinga beväringar att sitta på huk under ett namnupprop.

Övermakten har alltid rätt, det är principen. En förman har mera rätt än en underlydande, arbetsgivare har mera rätt än arbetstagare, män har mera rätt än

kvinnor, medelåldern har mera rätt än ungdomen och ålderdomen, de starka har mera rätt än de svaga, de tursamma har mera rätt än de otursförföljda, de friska har mera rätt än de sjuka, de rika har man mera rätt än de fattiga, bilister har mera rätt än fotgängare. Osv.

*

Vårt folk har länge haft ett sado-masochistiskt kärleksförhållande med makthavarna.

Efter ett kidnappningsdrama på 1970-talet började man tala om Stockholmssyndromet. Det består i att gisslan småningom tid börjar identifiera sig med kidnapparna och deras syften. Det är en intressant reaktion. Kanske kan man förklara den med, att man gör sin underkastelse mindre förnedrande genom att intala sig att syftet är acceptabelt. Den politiska kulturen i vårt land är i så fall ett slags kollektivt Stockholmssyndrom.